

Mälaröarnas Ornitologiska Förening (MOF)

2020-09-22

Jan Sondell, Kjell Häggvik & Carl Magnus Strömbeck

Foto Carl Magnus Strömbeck

Inventering av backsvala 2017–2020 i fem industrigrustag i stockholmstrakten

Förutsättningar

Åren 2017–2018 genomfördes ett backsvaleprojekt av Mälaröarnas Ornitologiska Förening (MOF) i samarbete med BirdLife Sverige och Birdlife International. Markvärd var Jehanders Grus AB som ägs av Heidelberg Cement Group – en världsomfattande koncern. Fem stora grustag i Stockholmstrakten ingick i studien. Även under 2019 och 2020 upprepade vi inventeringen i de fem grustagen i stockholmsområdet trots att själva projektet var avslutat. Urpo Könnömäki och Bengt Legnell har också deltagit i inventeringsarbetet 2017–2019.

Syftet var att konstatera hur backsvallarna mår i stora industrigrustag och vad som kunde göras för att underlätta backsvallans häckning i sådana miljöer. Arten tenderar ju att minska i landet. Resultatet blev bl. a. en handledning, lämplig att använda vid kontakter mellan ornitologer och anställda vid grustagen. Handledningen har redan distribuerats av BirdLife till lokalavdelningarna och kan fortfarande erhållas från BirdLife Sverige centralt.

Följande slutsatser kunde dras av MOFs projekt:

- Backsvalorna kräver en minst 3 m hög rasbrant i grustaget med lämplig kornstorlek (0-4 mm) där bon kan byggas minst 2 m över marken för att undvika predatorer.
- Det är mycket svårt att styra svalorna att välja en viss bosättningsplats. Snygga till en lämplig rasbrant enligt ovan genom att ta bort nerfallna träd och marköverhäng och hoppas på det bästa!
- Undvik att öppna nya branter eller fronter i april – maj. Svalorna har en tendens att annektera färska branter. Kanske sanden där är mer kompakt, fuktig och lättare att gräva i.
- Vill man absolut inte ha backsvalor på ett nyupptaget produktionsområde finns möjligheten att sätta upp vindburna ”glador” ovanför branten, sådana som man ser på bryggor och liknande. Det fungerar!
- Svalorna behöver skydd perioden maj – augusti. Det är förbjudet att ta bort aktiva bon!

Det bör nämnas att vi överallt mottagits positivt av personalen vid grustagen, de värnar om sina svalor även om placeringen av bona ibland kan vålla produktionsproblem. Tabell 1 visar antalet funna bon under inventeringsåren.

Tabell 1. Med kikare räknade bohål av backsvala i fem grustag i stockholmsområdet 2017–2019 och nygrävda bon enligt foton 2018–2020. .

Grustag	2017	2018	Nygrävda hål 2018	2019	Nygrävda hål 2019	2020	Nygrävda hål 2020
Löten	617	583	524	635	633	518	410
Wij, Bålsta	230	173	183	262	283	489	451
Ledinge	70/0	180	194	217	222	267	221
Riksten	46	105	115	25	22	47	39
Enhörna	245	155	164	213	240	238	228
Summa	1138	1196	1180	1352	1400	1559	1349

Samtliga grupper av bon fotograferades med en bra kamera. Sedan kunde man åren 2018–2020 på rummet avgöra vilka bon som var nytillkomna och övriga detaljer om aktuell koloni eller häckningsgrupp. Det visade sig att cirka 10 % av bohålen var från tidigare säsonger (figur 1).

I tabell 2 redovisas inventeringsresultatet 2019 och 2020 uppdelat på olika grupper av backsvalor och detaljer om de olika grupperna. Totalt redovisas 21 respektive 15 grupper av varierande storlek, 6 grupper färre 2020 än 2019.

Kommentarer till tabellen

Gruppernas belägenhet listas i tabell 2, vidare antal okulärt räknade bon och antal enligt foton. Skillnaden anges under ”Bon från 2018”. Av tabellen framgår vidare att 8 av de 21 kolonierna fanns även 2018 medan alltså 13 är helt nya för året. Samtliga kolonier var aktiva vid vår inventering 16, 18 och 20 juli. Någon systematik i vädersträck för bonas mynningar i grustagen kan inte spåras. Gruppernas belägenhet i grustagen varierar också stort mellan öppet och mindre öppet läge. Samtliga grupper utom två hade anlagts i naturgrus. Någon bostadsbrist verkar inte förekomma i de stora industrigrustagen.

Tabell 2 Antal bohål och andra karaktäristika för 21 (2019) respektive 15 (2020) grupper av backsvala i 5 industri-grustag hos Jehanders i stockholmsområdet.

År 2019

Grustag	Grupp	Antal räk- nade bon	Antal bon på foto	Bon från 2018	Ålder koloni	Aktivt i juli	Väder- streck	Kolonins läge	Bygg- material	Utrymme för fler bon?
Löten 1	Malmtorp S, sek. 1	52	70	36	Gammal	Delvis	NO	mellan	Naturgrus	Plats för fler
Löten 2	Malmtorp S, sek. 3	42	55	51	Gammal	Delvis	NO	mellan	Naturgrus	Nästan fullt
Löten 3	Ny koloni i söder	236	257	0	Ny	Aktivt	O	mellan	Naturgrus	Nästan fullt
Löten 4	Korsvägen	153	177	0	Ny	Aktivt	V	öppet	Naturgrus	Plats för fler
Löten 5	S Korsvägen	8	9	9	Ny	Aktivt	SV	öppet	Naturgrus	Plats för fler
Löten 6	Nya anläggningen O	42	54	0	Ny	Delvis	V	mellan	Naturgrus	Plats för fler
Löten 7	Nya anläggningen V	102	107	0	Ny	Aktivt	O	öppet	Naturgrus	Plats för fler
Löten, summa/medeltal		635	729	96						
Wij-Bålsta 1	Ny koloni i V	197	219	0	Ny	Aktivt	NO	öppet	Naturgrus	Nästan fullt
Wij-Bålsta 2	Infarten höger	17	19	3	Gammal	Delvis	SO	mellan	Naturgrus	Nästan fullt
Wij-Bålsta 3	Mjölhögen NV	33	44	9	Gammal	Aktivt	SO	öppet	Stenmjöl	Plats för fler
Wij-Bålsta 4	Mjölhögen SO	14	16	3	Gammal	Aktivt	NV	öppet	Stenmjöl	Plats för fler
Wij-Bålsta, summa/medeltal		262	298	15						
Ledinge 1	Gamla brytfronten, rör	21	25	21	Gammal	Delvis	NV	öppet	Naturgrus	Plats för fler
Ledinge 2	Gamla fronten, vit pinn	47	65	0	Ny	Delvis	SO	mellan	Naturgrus	Plats för fler
Ledinge 3	Mitten ovan vattnen	12	14	7	Gammal	Aktivt	V	öppet	Naturgrus	Plats för fler
Ledinge 4	Vänster om vit pinne	9	13	0	Ny	Delvis	NO	öppet	Naturgrus	Plats för fler
Ledinge 5	Fin sand i söder S vägg	129	133	0	Ny	Delvis	S	mellan	Naturgrus	Plats för fler
Ledinge, summa/medeltal		217	250	28						
Rikssten 1	Södra delen i V	18	17	0	Ny	Delvis	V	mellan	Naturgrus	Plats för fler
Rikssten 2	Södra delen i N	8	5	0	Ny	Delvis	O	mellan	Naturgrus	Plats för fler
Rikssten, summa/medeltal		25	22	0						
Enhörna 1	Liten koloni i N	18	24	0	Ny?	Aktivt	V	öppet	Naturgrus	Plats för fler
Enhörna 2	Stor koloni i S	195	216	0	Ny	Aktivt	V	öppet	Naturgrus	Fullt
Enhörna, summa/medeltal		213	240	0						
Ledinge 7, summa/medeltal		46	46	0	Gammal	Aktivt	O+S	öppet	Naturgrus	Plats för fler

År 2020

Grustag	Grupp	Antal bon, JS	Antal på foto	Bon från 2019	Aktiva foton	Ålder koloni	Aktivt i juli	Väder- streck	Kolonins läge	Bygg- material	Utrymme för fler bon?
Löten 1	Malmtorp S, sek. 1	60	56	32	24	Gammal	Delvis	NO	mellan	Naturgrus	Plats för fler
Löten 2	Malmtorp S, sek. 2 + 3	146	147	25	122	Gammal	Delvis	NO	mellan	Naturgrus	Plats för fler
Löten 3	Koloni i centrum S delen	100	113	0	113	Gammal	Aktivt	O	mellan	Naturgrus	Nästan fullt
Löten 4	Korsvägen	176	160	41	119	Delvis ny	Aktivt	SO	öppet	Naturgrus	Plats för fler
Löten 5	Djupgravningen	36	43	11	32	Gammal	Aktivt	SV	öppet	Naturgrus	Plats för fler
Löten, summa/medeltal		518	519	109	410						
Wij 1	Koloni i V från ifjol	489	451	0	451	Gammal	Aktivt	NO	öppet	Naturgrus	Plats för fler
Wij-Bålsta, summa/medeltal		489	451	0	451						
Ledinge 1	Gamla fronten, rör	81	77	15	62	Gammal	Delvis	NV	öppet	Naturgrus	Plats för fler
Ledinge 2	Gamla fronten, pinne	99	90	5	85	Gammal	Delvis	SO	mellan	Naturgrus	Plats för fler
Ledinge 3	Mitten vid vattnen	21	21	0	21	Ny	Aktivt	S	öppet	Naturgrus	Plats för fler
Ledinge 4	Fin sand, S vägg	66	65	12	53	Gammal	Delvis	NO	öppet	Naturgrus	Plats för fler
Ledinge, summa/medeltal		267	253	32	221		Delvis	S	mellan		
Rikssten 1	Södra delen i V	16	15	0	15	Gammal	Delvis	O	mellan	Naturgrus	Plats för fler
Rikssten 2	Södra delen i N	16	13	5	8	Gammal	Delvis	S	mellan	Naturgrus	Plats för fler
Rikssten 3	Centrum N	15	18	2	16	Ny	Delvis	NV	öppet	Krossgrus	Plats för fler
Rikssten, summa/medeltal		47	46	7	39						
Enhörna 1	Liten koloni i N	58	63	3	60	Gammal	Delvis	V	öppet	Naturgrus	Plats för fler
Enhörna 2	Stor koloni, provgravn.	180	168	0	168	Ny	Aktivt	SO	öppet	Naturgrus	Plats för fler
Enhörna, summa/medeltal		238	231	3	228						

Slutsatser

När det gäller backsvalans häckning måste minst två huvudvillkor vara uppfyllda: tillgång till föda och tillgång till häckplatser. Finns dåligt med lämpliga insekter sker ingen eller svag etablering även om det finns gott om häckplatser. Finns inga lämpliga rasbranter etablerar sig inte heller några backsvalor. I vår inventering fanns så gott som obegränsad tillgång på häckplatser och antalet svalor i kolonierna varierade måttligt mellan åren.

Antalet häckande backsvalor har ökat något under studieperioden. I Löten på norra Ekerö (Munsö) fanns flest bohål, ca 600 (tabell 1) år 2019. Hela grustaget ligger längs Mälaren och födotillgången kan bedömas som tämligen god i anslutning till vattnet. Även i övriga grustag bedömdes det finnas relativt gott om föda men antalet bohål varierade mellan 25 och ca 250. Där svalorna minskade miss-tänkte vi att närliggande kolonier, som vi inte inventerade, hade dragit till sig svalorna det aktuella året. Det kan nämnas att enligt vår uppfattning har personalen i de fem grustagen tagit väl hand om sina svalor!

Felkällor vid inventering

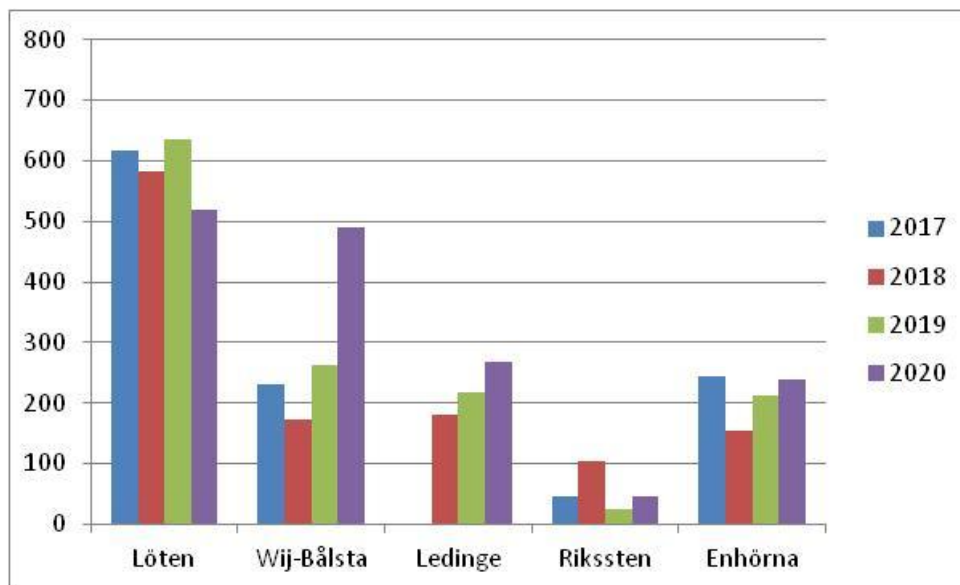
- Vid räkning av bohål kan äldre hål av misstag komma med och ge ett för högt antal. Detta problem går att komma till rätta med genom att fotografera bohålen året före inventering.
- Bedömning av antalet flygande fåglar i anslutning till en grupp av hål ger ett osäkert värde. Vid besök kan det ta en stund innan svalor överhuvudtaget syns till. Frågan är då hur stor andel man ser om man väntat en stund. Är det alla fåglar som är upprörda över störningen eller kanske hälften (andra maken ruvar) eller bara en mindre andel (övriga är borta på födosök).
- Besökstidpunkt. Olika kolonier har kommit olika långt i häckningen beroende på när etableringen eller nyetableringen (efter ras) skedde. Skador kan också uppkomma på bohålen till följd av grävande rävar och andra markdjur.
- Hålets utseende kan även vålla problem. Oftast kan öppningen vara så stor att det är svårt att avgöra om det finns ett oskadat bo längre in eller om boet är utgrävt eller har rasat igen.

Riksinventeringar i BirdLife Sveriges regi 2020 och 2021 – några kommentarer

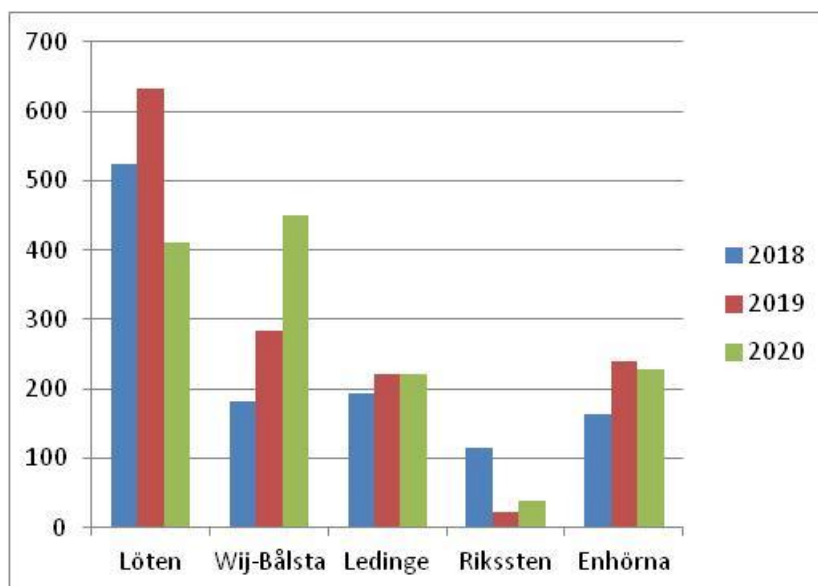
Det är nästan uteslöst att vid ett enda besök avgöra vilka bon som är bebodda och vilka som inte är det. Därför rekommenderas inventerarna att rapportera bohål. Dessa bohål är ett mått på hur många svalor som deltagit i grävningsarbetet och är på så sätt ett relativt mått på kolonins storlek. Inventeringen bör ske i andra halvan av juli månad. Då har även sena häckare hunnit gräva ut bohål. Kommer man tidigare är risken stor att inte alla svalor bildat par eller hunnit gör nya häckningsförsök efter att ras inträffat vid första grävförsöket.

Utvecklingen av backsvalpopulationen i Jehander fem studerade grustag 2017-2020

I figur 1 sammanfattas antalet räknade bohål under åren 2017-2020 i Jehanders fem grustag. I figur 2 redovisas antalet aktiva bo, härledda från fotojämförelser mellan aktuellt år och året före 2018-2020.

Figur 1. Anta räknade bohål åren 2017-2020 i fem grustag hos Jehanders.

Figur 2. Antal aktiva bon 2018-2020 i fem grustag hos Jehanders.

Av figur 2 framgår att antalet häckande backsvalar i Löten har minskat med ca 100 mellan 2019 och 2020. Det beror främst på att alla svalor i den norra delen av grustaget försvunnit. Orsaken är anläggningsarbeten på platser svalorna häckade 2019. Istället har kolonin i Wij-Bålsta ökat med ca 150 par. I övriga tre grustag är antalet backsvalar ungefär lika stort mellan 2019 och 2020.

Referens

”Backsvalar i grustag och bergtäkter – råd och tips för fåglarnas skötsel.”

Instruktion framställd med uppdrag från Mälaröarnas Ornitologiska Förening, SOF-Birdlife Sverige och BirdLife International med underlag från Heidelberg Cements dotterbolag Jehander.